

§5. DẤU CỦA TAM THỨC BẬC HAI

A. KIẾN THỨC CẦN NHỚ

1. Đồ thị hàm số $f(x) = ax^2 + bx + c$, ($a \neq 0$) và dấu của $f(x)$

	$\Delta < 0$	$\Delta = 0$	$\Delta > 0$
$a > 0$			
$a < 0$			

2. Một số điều kiện tương đương

Nếu $ax^2 + bx + c$ là một tam thức bậc hai ($a \neq 0$) thì

1) $ax^2 + bx + c = 0$ có nghiệm khi và chỉ khi $\Delta = b^2 - 4ac \geq 0$;

2) $ax^2 + bx + c = 0$ có hai nghiệm trái dấu khi và chỉ khi $\frac{c}{a} < 0$;

3) $ax^2 + bx + c = 0$ có các nghiệm dương khi và chỉ khi
$$\begin{cases} \Delta \geq 0 \\ \frac{c}{a} > 0 \\ -\frac{b}{a} > 0; \end{cases}$$

4) $ax^2 + bx + c = 0$ có các nghiệm âm khi và chỉ khi
$$\begin{cases} \Delta \geq 0 \\ \frac{c}{a} > 0 \\ -\frac{b}{a} < 0; \end{cases}$$

5) $ax^2 + bx + c > 0, \forall x \Leftrightarrow \begin{cases} a > 0 \\ \Delta < 0; \end{cases}$

6) $ax^2 + bx + c \geq 0, \forall x \Leftrightarrow \begin{cases} a > 0 \\ \Delta \leq 0; \end{cases}$

7) $ax^2 + bx + c < 0, \forall x \Leftrightarrow \begin{cases} a < 0 \\ \Delta < 0; \end{cases}$

8) $ax^2 + bx + c \leq 0, \forall x \Leftrightarrow \begin{cases} a < 0 \\ \Delta \leq 0. \end{cases}$

B. BÀI TẬP MẪU

BÀI 1

Giải bất phương trình $\frac{x^2 - 9x + 14}{x^2 + 9x + 14} \geq 0.$ (1)
--

Giải

Tam thức $x^2 - 9x + 14$ có hai nghiệm phân biệt $x_1 = 2, x_2 = 7.$

Tam thức $x^2 + 9x + 14$ có hai nghiệm phân biệt $x_3 = -7, x_4 = -2$.

Lập bảng xét dấu vế trái của bất phương trình (1)

	$-\infty$	-7	-2	2	7	$+\infty$			
$x^2 - 9x + 14$	+			+	0	+			
$x^2 + 9x + 14$	+	0	-	0	+	+			
Vế trái của (1)	+		-		+	0	-	0	+

Từ bảng trên suy ra nghiệm bất phương trình đã cho là

$$(-\infty; -7) \cup (-2; 2] \cup [7; +\infty).$$

BÀI 2

Xét phương trình $mx^2 - 2(m-1)x + 4m - 1 = 0$. Tìm các giá trị của tham số m để phương trình có

- Hai nghiệm phân biệt ;
- Hai nghiệm trái dấu ;
- Các nghiệm dương ;
- Các nghiệm âm.

Giải

$$\begin{aligned} \text{Xét} \quad \Delta' &= (m-1)^2 - m(4m-1) \\ &= -3m^2 - m + 1 \quad (\text{nếu } m \neq 0). \end{aligned}$$

a) Phương trình có hai nghiệm phân biệt khi và chỉ khi $m \neq 0$ và $\Delta' > 0$

$$\text{hay} \quad \begin{cases} 3m^2 + m - 1 < 0 \\ m \neq 0 \end{cases}$$

$$\text{tức là} \quad \frac{-1 - \sqrt{13}}{6} < m < 0 \quad \text{hoặc} \quad 0 < m < \frac{-1 + \sqrt{13}}{6}.$$

b) Phương trình có các nghiệm trái dấu khi và chỉ khi $\frac{4m-1}{m} < 0$

hay $m(4m-1) < 0$ tức là $0 < m < \frac{1}{4}$.

c) Phương trình có các nghiệm dương khi và chỉ khi
$$\begin{cases} m \neq 0 \\ \Delta' \geq 0 \\ \frac{c}{a} > 0 \\ -\frac{b}{a} > 0 \end{cases}$$

hay
$$\begin{cases} m \neq 0 \\ \frac{-1-\sqrt{13}}{6} \leq m \leq \frac{-1+\sqrt{13}}{6} \\ \frac{4m-1}{m} > 0 \\ \frac{2(m-1)}{m} > 0 \end{cases}$$
 tức là
$$\begin{cases} m \neq 0 \\ \frac{-1-\sqrt{13}}{6} \leq m \leq \frac{-1+\sqrt{13}}{6} \\ m < 0 \text{ hoặc } m > \frac{1}{4} \\ m < 0 \text{ hoặc } m > 1. \end{cases}$$

Vậy $\frac{-1-\sqrt{13}}{6} \leq m < 0$.

d) Giải tương tự c), ta được kết quả $\frac{1}{4} < m \leq \frac{-1+\sqrt{13}}{6}$.

BÀI 3

Tìm các giá trị của m để bất phương trình sau nghiệm đúng với mọi x

$$mx^2 - 4(m-1)x + m - 5 \leq 0.$$

Giải

a) Nếu $m = 0$ thì bất phương trình trở thành $4x - 5 \leq 0$, bất phương trình chỉ nghiệm đúng với $x \leq \frac{5}{4}$.

b) Nếu $m \neq 0$ thì bất phương trình nghiệm đúng với mọi x khi và chỉ khi

$$\begin{cases} \Delta' = 4(m-1)^2 - m(m-5) \leq 0 \\ m < 0 \end{cases}$$

$$\text{hay } \begin{cases} 3m^2 - 3m + 4 \leq 0 \\ m < 0. \end{cases} \quad (*)$$

Không có giá trị nào của m thoả mãn (*).

Kết luận. Không có giá trị nào của m để bất phương trình nghiệm đúng với mọi x .

C. BÀI TẬP

40. Xét dấu các tam thức bậc hai sau

a) $2x^2 + 5x + 2$;

b) $4x^2 - 3x - 1$;

c) $-3x^2 + 5x + 1$;

d) $3x^2 + x + 5$.

Giải các bất phương trình sau

41. a) $x^2 - 2x + 3 > 0$;

b) $x^2 + 9 > 6x$.

42. a) $6x^2 - x - 2 \geq 0$;

b) $\frac{1}{3}x^2 + 3x + 6 < 0$.

43. a) $\frac{x^2 + 1}{x^2 + 3x - 10} < 0$;

b) $\frac{10 - x}{5 + x^2} > \frac{1}{2}$.

44. a) $\frac{x + 1}{x - 1} + 2 > \frac{x - 1}{x}$;

b) $\frac{1}{x + 1} + \frac{2}{x + 3} < \frac{3}{x + 2}$.

45. a) $\begin{cases} x^2 \geq 0,25 \\ x^2 - x \leq 0 \end{cases}$;

b) $\begin{cases} (x - 1)(2x + 3) > 0 \\ (x - 4)\left(x + \frac{1}{4}\right) \leq 0. \end{cases}$

46. a) $\begin{cases} x^2 \geq 4x \\ (2x - 1)^2 < 9 \end{cases}$;

b) $\begin{cases} 2x - 3 < (x + 1)(x - 2) \\ x^2 - x \leq 6. \end{cases}$

Giải các bất phương trình, hệ bất phương trình (ẩn m) sau

47. a) $2m^2 - m - 5 > 0$;

b) $-m^2 + m + 9 > 0$.

48. a) $(2m - 1)^2 - 4(m + 1)(m - 2) \geq 0$;

b) $m^2 - (2m - 1)(m + 1) < 0$.

$$49. \text{ a) } \begin{cases} (2m-1)^2 - 4(m^2 - m) \geq 0 \\ \frac{1}{m^2 - m} > 0 \\ \frac{2m-1}{m^2 - m} > 0 \end{cases} ; \quad \text{ b) } \begin{cases} (m-2)^2 - (m+3)(m-1) \geq 0 \\ \frac{m-2}{m+3} < 0 \\ \frac{m-1}{m+3} > 0. \end{cases}$$

$$50. \text{ a) } \begin{cases} 2m - 1 > 0 \\ m^2 - (m-2)(2m-1) < 0 \end{cases} ; \quad \text{ b) } \begin{cases} m^2 - m - 2 < 0 \\ (2m-1)^2 - 4(m^2 - m - 2) \leq 0. \end{cases}$$

51. Tìm các giá trị của tham số m để các tam thức bậc hai sau có dấu không đổi (không phụ thuộc vào x)

a) $f(x) = 2x^2 - (m+2)x + m^2 - m - 1$;

b) $f(x) = (m^2 - m - 1)x^2 - (2m-1)x + 1$.

52. Tìm các giá trị của tham số m để các phương trình sau có hai nghiệm phân biệt trái dấu

a) $(m^2 - 1)x^2 + (m+3)x + (m^2 + m) = 0$;

b) $x^2 - (m^3 + m - 2)x + m^2 + m - 5 = 0$.

53. Tìm các giá trị của tham số m để các phương trình sau có hai nghiệm dương phân biệt

a) $x^2 - 2x + m^2 + m + 3 = 0$;

b) $(m^2 + m + 3)x^2 + (4m^2 + m + 2)x + m = 0$.

54. Với giá trị nào của tham số m hệ phương trình có nghiệm thoả mãn điều kiện $x > 0, y < 0$?

$$\begin{cases} 2x - (m^2 + m + 1)y = -m^2 - 9 \\ m^4x + (2m^2 + 1)y = 1. \end{cases}$$

Tìm các giá trị của tham số m để các bất phương trình sau nghiệm đúng với mọi x (các bài tập 55, 56)

55. a) $5x^2 - x + m > 0$;

b) $mx^2 - 10x - 5 < 0$.

56. a) $\frac{x^2 - mx - 2}{x^2 - 3x + 4} > -1$;   b) $m(m + 2)x^2 + 2mx + 2 > 0$.

57. Tìm m để các bất phương trình sau vô nghiệm

a) $5x^2 - x + m \leq 0$;   b) $mx^2 - 10x - 5 \geq 0$.

58. Tìm m để các phương trình sau có hai nghiệm dương phân biệt

a) $(m^2 + m + 1)x^2 + (2m - 3)x + m - 5 = 0$;

b) $x^2 - 6mx + 2 - 2m + 9m^2 = 0$.